

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET
Komisija za kulturo, znanost, šolstvo in šport

Številka: 060-08-2/2019/15
Ljubljana, 19. 3. 2019

PREDLOG

Z A P I S N I K

10. seje Komisije Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport, ki je bila 6. 3. 2019 v velikem salonu/I, Šubičeva 4, Ljubljana.

Seja se je začela ob 12.00 in končala ob 13.30.

Prisotni:

- predsednik: Branimir Štrukelj
- podpredsednik: Bojan Režun
- člani: Dejan Crnek, Rajko Fajt, dr. Matjaž Gams, Tone Hrovat, dr. Branka Kalenić Ramšak, Janoš Kern, mag. Miroslav Ribič in Matjaž Švagan.

Ostali prisotni: dr. Branko Stanovnik (SAZU), dr. Majda Furlan Štante (KOsRIS), dr. Jože Kobe (IAS), dr. József Györkös in Tina Vuga (ARRS), dr. Tomaž Boh in Jernej Štromajer (MIZŠ), dr. Vito Turk (MPS JS), dr. Frane Adam (IRSA).

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Potrditev zapisnika 9. seje komisije
2. Kriteriji in ocenjevanje v Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije

AD 1)

Zapisnik 9. seje komisije je bil potrjen.

AD 2)

Komisija je na pobudo člana komisije in predstavnika raziskovalne dejavnosti v Državnem svetu dr. Matjaža Gamsa obravnavala kriterije in ocenjevanje na Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Pobudnik dr. Matjaž Gams je utemeljil razloge za razpravo, ki so jo spodbudili predstavniki interesne skupine s področja raziskovalne dejavnosti (volilne baze Državnega sveta s področja znanosti) in Inženirske akademije Slovenije (v

nadaljevanju: IAS). Izhodišče razprave sta bila primer kardiologa dr. Marka Noča z ljubljanskega Univerzitetnega kliničnega centra, ki mu ARRS ni podaljšala financiranja več let trajajočega raziskovalnega programa Nujna stanja v interni medicini, ker naj bi po evalvaciji ne dosegal znanstvene odličnosti in relevantnosti, ter premislek glede vloge Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS (v nadaljevanju: ARRS) glede kriterijev ocenjevanja raziskovalnih programov in projektov. IAS je vrsto let analizirala in pripravljala mednarodno primerljive predloge glede kriterijev ocenjevanja, ki pa jih ARRS npr. pri sprejetju Pravilnika o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti ni upoštevala v zadostni meri. Državni svetnik je ob tem izpostavil, da je razprava o uresničevanju temeljnih ciljev iz Raziskovalne in inovacijske strategije Slovenije raziskovalnih in infrastrukturnih programov ter odločanju o izboru raziskovalnih in infrastrukturnih programov odvisna tudi od proračunskih sredstev za znanost, ki so kljub povečanju še vedno na 0,4 % BDP, kar Slovenijo umešča med zadnjevršene države v Evropi. Med ključnimi vprašanji, ki poleg pomanjkanja sredstev negativno vplivajo na kakovost razvoja raziskovalne dejavnosti, je dr. Gams izpostavil neustrezne kriterije ocenjevanja, ki premalo upoštevajo raznovrstnost znanstvenih ved in slovenski raziskovalno-tehnološki prostor, ki ga omejuje tudi premajhna angažiranost slovenskih podjetij v ustvarjanju visokotehnoloških produktov. Opozoril je na premajhno vključenost slovenskih strokovnjakov v ocenjevanje – recenzentov, ki pogosto strokovno ne obvladajo področja ali tematike ocenjevanih, ter na premajhno število ocenjevalnih panelov. Že omenjeni pravilnik ocenjevanja je preobsežen in bi ga bilo treba radikalno spremeniti. Dr. Gams je postavil ključno vprašanje, ali sicer neodvisne institucije, kot je ARRS, skupaj s področjem delujejo za področje ali se vedno bolj oddaljujejo od svojega poslanstva.

V razpravi, v kateri so poleg članov komisije sodelovali predstavniki Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, ARRS, Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inženirske akademije Slovenije, Koordinacije samostojnih raziskovalnih inštitutov Slovenije, Inštituta za razvojne in strateške analize in Mednarodne podiplomske šole Jožefa Stefana, so bile uvodne teze predstavljene z različnih vidikov in podkrepljene z dodatnimi dejstvi.

Eden od nerešenih problemov je točkovanje v Sicris bazi¹. Razpravljavci iz vrst raziskovalcev so opozorili, da to točkovanje v mnogih primerih izkrivlja sliko o uspešnosti raziskovalcev in bi ga bilo treba ukiniti, obdržati pa bibliografske in citatne podatke, ki so eden od pomembnih kazalnikov za presojo znanstvene odličnosti, čeprav se tudi pri klasificiranju objav v Cobiss/Sicris pojavljajo odkloni od meril in pritožba ni možna. Nerešeno je tudi razmerje med temeljnim raziskovanjem in aplikativnimi rezultati. Posebej je bil izpostavljen postopek izbora recenzentov, kjer se zahteva znanstvena odličnost, njihova znanstvena integriteta, poznavanje bibliometrije in profesionalna etika. Menili so, da posebej v družboslovju in humanistiki ideološki in svetovnonazorski dejavniki lahko vplivajo na ocenjevanje kakovosti in se tako mešajo z znanstvenimi principi. Obenem je aktualni sistem točkovanja citatov diskriminatoren, saj ne upošteva raznovrstnosti ved, pri čemer sta zlasti prikrajšani humanistika in družboslovje. Hkrati pa je citiranost le eden od elementov odličnosti in različno pomembna glede na vedo. Zaradi različnih

¹ Informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji (kratica SICRIS - Slovenian Current Research Information System) je namenjen javnemu spletnemu prikazu podatkov iz zbirke oziroma evidence izvajalcev raziskovalne in razvojne dejavnosti, ki jo vodi Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), ter podatkov o raziskovalnih projektih in raziskovalnih programih, ki jih financira ARRS iz sredstev državnega proračuna.

dejavnikov mora obstajati možnost ugovora na recenzentsko oceno in odgovora na pripombe, saj je recenziranje povratna informacija avtorju oz. prijavitelju projekta, namenjena izboljšanju ocenjevanega projekta. Po oceni raziskovalcev je postopek ocenjevanja preveč formalen in je delovanje ARRS obremenjeno na eni strani z birokratskimi postopki pri (pogosto neuspešnem) izvajanju različnih razpisov, na drugi strani pa z enostranskimi (diskrecijskimi) odločitvami vodstvenih organov. Opozorili so, da bi na izvedbo kompetentnih evalvacij pozitivno vplival tudi povečan obseg stabilnega financiranja, namenjen razpisom.

Kot so posebej izpostavili raziskovalci, raziskave v znanosti in vlaganje v bazično znanost proizvajajo nova znanja, tehnologije in dosežke na različnih področjih. Vložena finančna sredstva v znanost se večkratno povrnejo in hkrati vplivajo na razvitost neke države – predstavlja eno od temeljev družbenega napredka in reševanje socialne problematike. V nasprotnem prihaja do zniževanja kakovosti raziskav, kvantiteto publikacij namesto njihove kakovosti in konflikta interesov pri industrijskih raziskavah; projekti oz. raziskave pogosto niso načrtovane, bistveno ne nadgrajujejo znanj in dosežkov - značilen je pojav »meta raziskovalcev«; odsotnost kakovostnega »peer review« - sistem strokovnega ocenjevanja člankov vpliva na slabšo citiranost ne glede na objavo v uglednih publikacijah; položaj mladih raziskovalcev je neugoden za njihovo raziskovalno napredovanje. Na omenjene razmere je opozoril tudi Evropski raziskovalni svet (ERC) pred dvema letoma, vendar se od takrat razmere niso bistveno spremenile. Postavlja se vprašanje, kaj so vodstvo ARRS, direktor, upravni odbor in znanstveni svet, storili v zadnjem desetletju, da bi se stanje izboljšalo. V razpravi je bilo ocenjeno, da bi se moral sistem delovanja ARRS preoblikovati po zgledu drugih evropskih oz. svetovnih nacionalnih agencij in ECR. Z njeno reorganizacijo in drugačno kadrovske politiko bi uspešneje preprečevali klientelizem oz. povezave med agencijo in raziskovalnimi skupinami; smiselno bi bilo spremeniti celoten evalvacijski sistem s postavitvijo panelov posameznih disciplin s kakovostnimi recenzenti; omogočiti bi bilo treba vpogled v celotno recenzijo, izločitev recenzenta po opravljeni recenziji na zahtevo prijavitelja projekta, dopolnitev vloge s pripombami recenzentov še v istem razpisu in objavo imen panelistov ob zaključenem razpisu.

Predstavniki raziskovalne dejavnosti so se zavzeli za ustanovitev komisije za etiko in integriteto v znanosti, ki bi obravnavala primere kršitve profesionalnega znanstvenega kodeksa in raziskovalcem omogočila pritožbe na zlonamerne recenzije ali samovoljne odločitve organov, ki negativno vplivajo na njihovo raziskovalno delo.

Predstavniki Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport je izpostavil nujnost po široki javni razpravi o spremembah pri upravljanju in financiranju raziskovalne dejavnosti, pri kateri mora vodilno vlogo pred politiko prevzeti strokovna javnost. Pojasnil je, da se začena delovno usklajevanje predloga novega zakona o raziskovalni in razvojni dejavnosti. Cilj vladajoče koalicije je 1 % BDP sredstev za raziskovalno dejavnost, kar so z rebalansom proračuna za leto 2019 spodbudili s povečanjem sredstev za znanost za 24 milijonov evrov in s tem prvič presegli 200 milijonov. Nov zakon bo oblikovan v smeri podpore inovacijski politiki in s tem povezovanju z gospodarskim resorjem, povečanju avtonomije javnih raziskovalnih zavodov; spodbudil naj bi povezovanje visokošolskih zavodov z raziskovalnimi inštituti, predvidel ustanovitev nacionalnega sveta za integriteto v znanosti, usklajenega z SAZU, kjer bo z namenom neodvisnosti od politike in financiranja imel tudi sedež, s široko sestavo z nalogami ozaveščanja, svetovanja, prepoznavanja anomalij.

Predstavnik ARRS je pojasnil vlogo agencije, ki skladno s področnim Zakonom o raziskovalni in razvojni dejavnosti ter ostalimi predpisi deluje neodvisno pri odločanju o izboru projektov in je podrejena nadzoru Računskega sodišča. Deluje prek direktorja, znanstvenega sveta in upravnega odbora ter stalnih strokovnih teles ved, ki jih imenuje znanstveni svet. Takšna organiziranost naj bi omogočala transparentnost agencije. V odziv na predhodno razpravo je pojasnil, da so kriteriji ocenjevanja jasno določeni in opredeljeni v pravilniku ter so primerljivi z evropskimi kriteriji. Konflikt interesov omogoča integriteto procesov in onemogoča klientelizme. Strinjal se je z ugotovitvami, da je v ocenjevanje vključenih premalo strokovnjakov in da bi moralo biti več panelov po vedah. Omenjeni pravilnik o ocenjevanju je sicer obsežen, a je strukturiran. Agencija se vključuje v razprave o izboljšanju evalvacijskih procesov pri izbiri in ocenjevanju programov in projektov na različnih ravneh in strokovnih okoljih ter sodeluje z drugimi evropskimi agencijami glede primerjav evalvacijskih postopkov. Agencija ob vsakem sprejemanju kadrovskega načrta in načrtom financiranja poudarja potrebo po kadrovske okrepitvi, saj sistem ni vzdržan in je izpostavljen velikim tveganjem. Glede recenzentov je pojasnil, da jih znanstveni svet imenuje na podlagi kriterijev, opredeljenih v pravilniku; pojavlja pa se problem z neodzivnostjo recenzentov, kar ni le slovenska značilnost. Poudaril je, da je agencija odprta za razpravo strokovne javnosti in naklonjena predlogom za izboljšanje procesov ocenjevanj na ustrezen in transparenten način s poudarkom na kakovosti in ne na kvantiteti evalvacijskih parametrov.

Člani komisije so se v razpravi strinjali z izpostavljenimi vprašanji glede kriterijev ocenjevanja ter poudarili, da je za odličnost v znanosti najpomembnejša kakovost odobrenih projektov in njihovih rezultatov. Poudarili so, da je ključno stabilno in dolgoročno financiranje raziskovalne dejavnosti, ki mora to kakovost spodbujati z ustreznim raziskovalnim okoljem in najboljše stimulirati k rezultatom, ki so nujni za razvoj. Posebno pozornost je treba namenjati izbiri kriterijev pri ocenjevanju izsledkov in citatov, ki morajo upoštevati njihovo relevantnost glede na specifičnost posameznih znanstvenih ved. Od ocenjevanja zlasti pedagoškega dela, ki je prevzeto od pravil ARRS, so npr. na univerzah odvisne habilitacije in s tem osnovne plače pedagoškega kadra. Poleg kakovosti, ki mora učinkovati tudi kot prioriteta, je nujno zaščititi slovenski jezik oz. jezik slovenske znanosti. Objave v slovenščini morajo biti enakovredne objavam v tujih jezikih, saj je razvoj slovenske strokovne terminologije izrednega pomena za prihodnost slovenske znanosti kot celote.

Državni svetniki so podprli tudi izražena opozorila glede vloge ARRS, kjer bi stroka morala imeti večji vpliv, trajanje mandatov na različnih funkcijah v okviru agencije in vodenju raziskovalnih skupin bi moralo biti omejeno. ARRS so spodbudili, naj nadaljuje razpravo in prizadevanje za izboljšanje svojega delovanja v prid razvoju raziskovalne dejavnosti oz. znanstvenih ved in spodbujanju njenih akterjev k novim dosežkom.

Sprejeti so bili naslednje **s k l e p i**:

1. Komisija na podlagi razprave poziva ARRS k čimprejšnjemu organiziranju zunanje evalvacije o delovanju agencije (zadnja izvedena 2011), ki jo predvideva tudi Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije.
2. Komisija poziva Ministrstvo za izobraževanje, znanosti in šport k čimprejšnji pripravi predloga novega zakona o raziskovalni in razvojni dejavnosti, upoštevajoč analize in ocene izvajanja aktualnega zakona ter predloge različnih deležnikov s

področja raziskovalne dejavnosti, ter k pripravi resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije za naslednje obdobje (trenutna se izteka leta 2020).

3. Komisija pričakuje, da se bodo pri nadaljnjih sistemskih spremembah na področju raziskovalne dejavnosti upoštevale tudi pripombe in predlogi, ki so bili izraženi v razpravi.

ZA je glasovalo 10 članov, PROTI ni bil nihče.

Mag. Damijana Zelnik, l.r.
sekretarka

Branimir Štrukelj, l.r.
predsednik